

ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄԸ

Գոռ Միրզոյան

Երևանի պետական համալսարանի քրեական իրավունքի ամբիոնի ասպիրանտ

Պետությունների խաղաղ գոյակցության պայմաններում առանձնահատուկ դերակատարություն ունի տարբեր հարցերի կապակցությամբ նրանց համագործակցությունը: Ավելին, ներկայումս բավարար հիմքեր կան այնպիսի, որ առանց այդ համագործակցության հնարավոր չէ ժամանակակից պետությունների թե՛ նորմալ կենսագործունեությունը և թե՛ առաջընթաց զարգացումը:

Հանցավորության դեմ պայքարը, որն ընդհանուր առմամբ ներպետական խնդիր է, երբեմն նույնպես պահանջում է տարբեր պետությունների համագործակցություն: Վերջինիս անհրաժեշտությունը գլխավորապես պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ հաճախ կարիք է լինում համատեղ ջանքերով հակազդելու հանցավոր այնպիսի դրսևորումների, որոնք վտանգում են ոչ միայն ազգային, այլև միջազգային իրավակարգը: Դրանց շարքին է դասվում նաև մաքսանենգությունը, որը զգալի վնաս է պատճառում միջազգային տնտեսական և սոցիալ-մշակութային զարգացմանը, ինչն էլ էապես խախտում է կոնկրետ երկրների պետական ու տնտեսական ինքնիշխանությունը:

Մաքսանենգությունը՝ որպես հանրորեն վտանգավոր երևույթ, մարդկությանը հայտնի է շատ վաղուց՝ դեռևս Հին Հունաստանի և Հին Հռոմի ժամանակներից: Այդ երևույթի առաջացումը պայմանավորված է մաքսային տուրքերի ի հայտ գալով, որոնք սահմանվում էին նշված պետությունների կողմից՝ իրենց տնտեսական շահերը պաշտպանելու նպատակով: Դեռևս այդ ժամանակաշրջանում վերոհիշյալ տուրքերի բարձրացումը հանգեցնում էր ներմուծվող ապրանքների գների աճի, ինչով պայմանավորված՝ մաքսանենգ ճանապարհով անհամեմատ ավելի ցածր գներով շուկա մուտք էին գործում բազմաթիվ ապրանքներ: Այդ առումով ընդունված է համարել, որ մաքսանենգությունն ի հայտ է եկել հենց նշված ժամանակաշրջանում: Մինևույն ժամանակ հարկ է նշել, որ այն՝ որպես համապատասխան իրավանորմերով արգելված իրավախախտում, սկսել են նախատեսել շատ ավելի ուշ՝ միայն XIV-XVI դարերում, երբ միջազգային առևտրի զարգացման արդյունքում ապրանքների անխոչընդոտ ներմուծումը գնահատվեց որպես համապատասխան պետությունների տնտեսության զարգացման լուրջ սպառնալիք: Հենց այդ ժամանակաշրջանում պետական սահմանով ապրանքների տեղափոխման նկատմամբ հսկողություն սահմանելու նպատակով ստեղծվեցին առաջին մաքսատները¹:

¹ Տե՛ս **Василенко Е. В.** Нормативно-правовые основы сотрудничества государств по борьбе с контрабандой // Ученые записки Санкт-Петербургского филиала Российской таможенной академии, 2013, № 1, էջեր 108-109:

Պետությունների միջև առևտրի հետագա բուռն զարգացումը, դրանով պայմանավորված՝ մաքսանենգության աշխարհագրության ու մաքսանենգ եղանակով տեղափոխվող ապրանքատեսականու ընդլայնումը, ինչպես նաև իրավախախտների միջազգային կապերի ձևավորումն ու խորացումը հանգեցրին նրան, որ 19-20-րդ դարերում արդեն բազմաթիվ երկրներ ստիպված եղան ներպետական առավել հստակ օրենսդրական կարգավորման ենթարկել մաքսային հարցերը՝ այդ թվում բավականին խիստ վարչական և քրեական սանկցիաներ սահմանելով մաքսանենգության համար: Միաժամանակ մի շարք պետություններ անհրաժեշտ համարեցին դրա դեմ նաև միջազգային մակարդակում պայքարելը՝ երկկողմ և բազմակողմ համագործակցության միջոցով: Ներկայումս կարելի է առանձնացնել նման համագործակցության հետևյալ մակարդակները՝ 1) բազմակողմ (ընդհանուր առմամբ միջազգային), 2) տարածաշրջանային (աշխարհագրական մեկ տարածաշրջանում տեղակայված պետությունների միջև) և 3) երկկողմ (կոնկրետ պետությունների միջև)¹:

Այս առումով անհրաժեշտ ենք համարում միջազգային քրեական իրավունքի տեսության մեջ առկա այն դրույթների պարզաբանումը, որոնց համաձայն՝ առանձնացվում են հետևյալ երկու բնույթի հանցավոր դրսևորումները՝ 1) միջազգային հանցագործությունները և 2) միջազգային բնույթի հանցագործությունները: Մասնավորապես, միջազգային հանցագործություններ են համարվում միջազգային իրավունքի սկզբունքների և նորմերի՝ մարդկային քաղաքակրթության համար առանձնապես վտանգավոր այն խախտումները, որոնք հիմնարար նշանակություն ունեն խաղաղության ապահովման, անձի և միջազգային հանրության կենսականորեն կարևոր շահերի պաշտպանության համար: Սրանց թվին են դասվում ագրեսիվ պատերազմ պլանավորելը, նախապատրաստելը, սանձազերծելը կամ վարելը, ցեղասպանությունը և այլն: Մինչդեռ միջազգային բնույթի հանցագործությունները տարբերվում են վերը նշվածներից ոտնձգության օբյեկտով և հանրային վտանգավորության աստիճանով: Այդպիսիք են համարվում միջազգային պայմանագրով նախատեսված հանցավոր այն արարքները, որոնք չեն դասվում խաղաղության և մարդկության անվտանգության դեմ ուղղված հանցագործությունների թվին, բայց ոտնձգում են պետությունների միջև նորմալ կայուն հարաբերությունների դեմ և վնաս են պատճառում տարբեր ոլորտներում (տնտեսական, սոցիալ-մշակութային, գույքային և այլն) նրանց միջև խաղաղ համագործակցությանը, ինչպես նաև անձանց ու կազմակերպություններին, և որոնք պատժելի են կամ միջազգային պայմանագրի, կամ դրա հիման վրա ընդունված ներպետական քրեական օրենսդրության նորմերին համապատասխան²:

Այլ կերպ ասած՝ միջազգային բնույթի հանցագործությունները ոտնձգում են ներպետական, ազգային իրավակարգի դեմ՝ միևնույն ժամանակ վտանգելով այլ պետությունների կամ միջազգային հանրության շահերը: Մասնագիտական գրականության մեջ տարածված կարծիքի համաձայն՝ դրանք կարելի է դասել, այսպես կոչված, ընդհանուր քրեական այն հանցագործությունների շարքին, որոնք «բարդացված են օտարերկրյա տարրով»: Այդպիսի հանցագործություններ են համարվում ահաբեկչությունը, պատանդ վերցնելը, օդանավ, նավ կամ երկաթուղային շարժա-

¹ St' u Кравцов Р. В., Лисаускайте В. В. Контрабанда в международном праве // Сибирский юридический вестник / Вопросы уголовного права, 2006, № 3, էջեր 45-46:

² Международное уголовное право. М., 1995, էջ 116:

կազմ փախցնելը, թմրանյութերի, զենքի ապօրինի շրջանառությունը, հանցավոր ճանապարհով ստացված եկամուտներն օրինականացնելը (փողերի լվացումը), մարդկանց թրաֆիքինգը և այլն¹:

Մաքսանենգությունը ևս ընդունված է դասել միջազգային բնույթի հանցագործությունների թվին: Այն լուրջ սպառնալիք է ոչ միայն առանձին կամ միաժամանակ մի քանի պետությունների, այլև միջազգային ողջ հանրության տնտեսական ու հասարակական անվտանգության համար: Ավելին, մաքսանենգության տարածումը նպաստավոր պայմաններ է ստեղծում միջազգային ահաբեկչության, թմրամիջոցների, հոգեմետ նյութերի, զենքի և ռազմամթերքի ապօրինի շրջանառության, կեղծ փողերի և վճարային այլ միջոցների տարածման և այլ ծանր հանցագործությունների համար²:

Այդ առումով պատահական չէ, որ թմրամիջոցներն ու հոգեմետ նյութերն ամբողջ աշխարհով ապօրինի տեղափոխվում են հենց մաքսանենգ ճանապարհով: Դրանց նման շարժը պայմանավորված է հետևյալ հանգամանքներով՝

1) թմրանյութերի որոշ տեսակներ արտադրվում են բույսերից, որոնք աճում են աշխարհի միայն առանձին տարածաշրջաններում,

2) թմրամիջոցների ապօրինի շրջանառությամբ զբաղվող վերազգային կազմակերպված հանցավոր խմբերն իրականացրել են աշխատանքի բաժանում և իրար միջև բաշխել են դրանց որոշակի տեսակների արտադրությունը: Մասնավորապես, ափիոնի և հերոինի հիմնական արտադրողներն ու տարածողները, այսպես կոչված, «Ոսկե կիսալուսնի» երկրներն են (Աֆղանստանը, Պակիստանը և Իրանը), կոկաինինը՝ «Դժոխային եռանկյունու» երկրները (Պերուն, Բոլիվիան և Կոլումբիան), սինթետիկ թմրանյութերի հիմնական արտադրողներն ու տարածողները եվրոպական երկրներն են (Նիդերլանդները, Լեհաստանը և Գերմանիան)³:

Այդ իսկ պատճառով մաքսանենգության հիմնախնդիրները վաղուց դուրս են եկել ներպետական շրջանակներից և տեղափոխվել միջազգային մակարդակ: Այս առումով հարկ է նշել, սակայն, որ ներկայումս գոյություն չունի այդ երևույթի դեմ պայքարին վերաբերող առանձին համընդհանուր միջազգային իրավական փաստաթուղթ: Այդ պայքարին առնչվող իրավակարգավորումներն արտացոլված են միջազգային տարբեր պայմանագրերում, որոնք կապված են թմրանյութերի, զենքի, մշակութային արժեքների, կեղծ դրամական միջոցների, պոռնկագրական բնույթի նյութերի, ալկոհոլային արտադրանքի և մի շարք այլ ապրանքների, առարկաների ու նյութերի ապօրինի ներմուծման կամ արտահանման հիմնախնդիրների հետ: Այսինքն, մաքսանենգությունը դիտարկվում է որպես վերոհիշյալ առարկաների ապօրինի շրջանառության բաղկացուցիչ մաս⁴:

Մասնավորապես, ներկայումս գոյություն ունեն բազմաթիվ միջազգային փաստաթղթեր (կոնվենցիաներ, պայմանագրեր, համաձայնագրեր, հռչակագրեր), որոնք

¹ Տե՛ս **Սանով Վ. Ս.** Международное уголовное право: Учебное пособие. М., 1997, էջ 68:

² Տե՛ս **Տոգոմոնով Դ. Կ.** Международно-правовые основания криминализации контрабанды в национальном законодательстве // Научные проблемы гуманитарных исследований. Выпуск 3, 2012, էջեր 168-169:

³ Տե՛ս **Մաշկեվիչ Ի. Մ., Յարիպով Զ. Ս.** Наркотики в России и в мире: криминологические очерки. М., 2009, էջեր 113-115, **Սոխորովա Մ. Լ.** Наркотики: уголовно-правовое и криминологическое исследование. СПб., 2002, էջեր 31-32:

⁴ Տե՛ս **Րոմաշև Կ. Ս.** Международное правоохранительное право. М., 2010, էջ 215:

կանոնակարգում են այդ պայքարին առնչվող հարցերը: Ընդ որում, միջազգային-իրավական վերոհիշյալ ակտերի և տարբեր երկրների ներպետական օրենսդրության վերլուծությունը հնարավորություն է տալիս առանձնացնելու մաքսանենգության որոշակի տարատեսակները, ինչպես նաև վեր հանելու տվյալ հանցագործության դեմ պայքարի գործում միջպետական համագործակցության դրական և բացասական կողմերը:

Այսպես, միջազգային իրավունքին հայտնի է ռազմական մաքսանենգության հասկացությունը, որը նախատեսված է պատերազմ վարելու ավանդույթներն ու օրենքները կանոնակարգող միջազգային մի շարք փաստաթղթերում: Դրանց շարքում նախ և առաջ պետք է նշել 1856 թ. ապրիլի 4-ի «Շովային պատերազմի մասին» և 1909 թ. փետրվարի 26-ի «Շովային պատերազմի իրավունքի մասին» հռչակագրերը¹, որոնց հողվածներում սահմանված են այն առարկաների և նյութերի ցանկերը, որոնք ծովի վրա ընթացող պատերազմի ժամանակահատվածում տեղափոխելը համարվում է մաքսանենգություն: Ընդ որում, տվյալ դեպքում խոսքը թե՛ բացառապես ռազմական (զենք, ռազմամթերք, զրահատեխնիկա և այլն) և թե՛ այնպիսի «երկակի նշանակության» առարկաների ու նյութերի մասին է, որոնք հավասարապես կարող են օգտագործվել ինչպես խաղաղ, այնպես էլ ռազմական նպատակներով (սննդամթերք, վառելանյութ, ոչ ռազմական տրանսպորտային միջոց և այլն)²:

Հետագայում 1928 թվականին, ընդունվեց «Շովային չեզոքության մասին» կոնվենցիան, որի համաձայն՝ չեզոք պետություններին արգելվում է հակամարտող կողմերին մատակարարել ռազմական նավեր, զենք, ռազմամթերք և այլն: Բացի այդ, նշված կոնվենցիայի դրույթներին համապատասխան՝ չեզոք պետությունների առևտրային նավերով այն առարկաների և նյութերի տեղափոխումը, որոնք ծառայում են կամ կարող են ծառայել ռազմական նպատակներով, համարվում է մաքսանենգություն, և հակամարտող կողմերը դրանք կարող են առգրավել³:

Հետագայում ընդունվեցին նաև զինված հակամարտությունների ոլորտը կարգավորող միջազգային իրավական այլ ակտեր, որոնցով արդեն առավել հստակեցվեց մաքսանենգության հասկացությունը: Այդ առումով որոշակի հետաքրքրություն են ներկայացնում Սան Ռեմոյի 1994 թ. հունիսի 12-ի՝ «Ծովի վրա զինված հակամարտությունների կապակցությամբ կիրառվող միջազգային իրավունքի վերաբերյալ» Հանձնարարականները: Տվյալ փաստաթղթի դրույթների համաձայն՝ մաքսանենգություն է համարվում մասնավորապես այն առարկաների տեղափոխումը, որոնք կարող են օգտագործվել զինված հակամարտության ժամանակ, և որոնց տեղափոխման նպատակակետը հակառակորդի կողմից վերահսկվող տարածքն է⁴:

Փաստորեն, ռազմական մաքսանենգության դեմ պայքարի զլխավոր նպատակը ոչ թե որոշակի պետության մաքսային սահմանով ապրանքների ապօրինի տեղափոխման կանխումն է, այլ զինված հակամարտությունների ժամանակ չեզոք պե-

¹ Международное право в избранных документах. Т. 3. М., 1957, էջեր 151-161:

² Международное право. Ведение военных действий: Сб. Гаагских конвенций и иных международных документов. М., 2001, էջ 94:

³ Տե՛ս **Кравцов Р. В., Лисаускайте В. В.** Контрабанда в международном праве, էջ 47:

⁴ Руководство Сан-Ремо по международному праву, применимому к вооруженным конфликтам на море, 1994. Ч. V. Разд. VI. п. 148 // Международное право. Ведение военных действий: сб. Гаагских конвенций и иных международных документов, էջ 178:

տությունների վարվելակերպի սահմանված կանոնների խախտման խափանումը: Հետևաբար, մաքսանենգության տվյալ տեսակը ուսնծգում է ոչ թե տնտեսական, սոցիալական և մշակութային նորմալ հարաբերությունների, այլ հակամարտող կողմերի պաշտպանունակության դեմ:

Ձեռքի, ռազմամթերքի և ռազմական տեխնիկայի մաքսանենգությունը, սակայն, իրականացվում է նաև խաղաղ ժամանակաշրջանում: Դրա դեմ պայքարի առումով միջազգային հանրության լուրջ ձեռքբերում պետք է համարել ՄԱԿ-ի 1957 թ. դեկտեմբերի 13-ի «Անդրազգային կազմակերպված հանցավորության դեմ» Կոնվենցիան, որը Հայաստանի Հանրապետության համար ուժի մեջ է մտել 2003 թ. սեպտեմբերի 29-ից¹: Միջազգային տվյալ ակտի նպատակն անդրազգային կազմակերպված հանցավորության առավել արդյունավետ կանխարգելմանը և դրա դեմ պայքարի գործում մասնակից պետությունների համագործակցությանն աջակցելն է: Այդ նպատակով պայմանավորված՝ Կոնվենցիայում կանոնակարգվում են կազմակերպված հանցավոր խմբերի կողմից իրականացվող տարբեր առարկաների (այդ թվում՝ զենքի, ռազմամթերքի) ապօրինի շրջանառության դեմ պայքարի մեխանիզմները: Մասնավորապես, քննարկվող փաստաթղթի հոդված 2-ի «թ») կետով սահմանված է «վերահսկելի մատակարարում» հասկացությունը, որը նշանակում է մեթոդ, որի պայմաններում թույլատրվում են մեկ կամ մի քանի պետությունների տարածք արտահանել, անցկացնել կամ ներմուծել անօրինական կամ կասկած հարուցող բեռի խմբաքանակ նրանց իրավասու մարմինների գիտությամբ և հսկողության ներքո՝ որևէ հանցագործության քննության և այդ հանցագործության կատարմանը մասնակցող անձանց հայտնաբերման նպատակով:

2001 թ. մայիսի 31-ին Նյու Յորքում ստորագրվեց «Անդրազգային կազմակերպված հանցավորության դեմ» Կոնվենցիան լրացնող՝ «Հրազենի, դրա հիմնամասերի և բաղադրիչների, ինչպես նաև դրա համար նախատեսված ռազմամթերքի անօրինական արտադրության և շրջանառության դեմ» Արձանագրությունը, որը Հայաստանի Հանրապետության համար ուժի մեջ է մտել 2012 թ. փետրվարի 25-ից²: Տվյալ ակտի նպատակներն են հրազենի, դրա հիմնամասերի և բաղադրիչների, ինչպես նաև դրա համար նախատեսված ռազմամթերքի անօրինական արտադրությունը և շրջանառությունը կանխելու, վերացնելու և դրանց դեմ արդյունավետ պայքարելու կապակցությամբ մասնակից պետությունների միջև համագործակցության խթանումը, դյուրացումը և ամրապնդումը: Այդ իմաստով Արձանագրության հոդված 3-ի «ե») կետով սահմանված է «ապօրինի շրջանառություն» հասկացությունը, որը նշանակում է՝ «(...) որևէ Մասնակից պետության տարածքից կամ նրա տարածքով մեկ այլ Մասնակից պետության տարածք հրազենի, դրա մասերի, բաղադրիչների կամ ռազմամթերքի ներկրում, արտահանում, գնում, վաճառք, առաքում, տեղափոխում կամ փոխանցում, եթե սույն Արձանագրության պայմանների համաձայն՝ շահագրգիռ Մասնակից պետություններից մեկը դրա համար թույլտվություն չի տվել, կամ եթե հրազենը չունի դրոշմ (...):»:

Թմրամիջոցների և հոգեմետ նյութերի մաքսանենգության դեմ պայքարի ոլորտում միջպետական համագործակցության առաջին դրսևորումը Հաագայի 1912 թ.

¹ <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=75872>:

² <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=80565>:

կոնվենցիայի ընդունումն է: Վերջինս, ըստ էության, թմրամիջոցների շրջանառության նկատմամբ միջազգային վերահսկողության կազմակերպմանն ու իրականացմանը նվիրված առաջին փաստաթուղթն է, որի դրույթներով ստանձնած պարտավորություններին համապատասխան՝ եվրոպական մի շարք երկրներ, ինչպես նաև Ամերիկայի Միացյալ Նահանգները, ընդունեցին օրենքներ, որոնցով վարչական և քրեական պատասխանատվություն էր սահմանվում թմրանյութերի ապօրինի արտադրության և դրանց մաքսանենգության համար¹:

Թմրանյութերի վերաբերյալ միջազգային հաջորդ կոնվենցիան ընդունվեց 1925 թ. Ժնևում: Դրա դրույթներին համապատասխան՝ ստեղծվեց Մշտական կենտրոնական կոմիտե, որն ընդհանուր վերահսկողություն էր իրականացնում թմրամիջոցների արտադրության և դրանց միջազգային առևտրի ու բաշխման նկատմամբ: Հետագայում՝ մինչև Երկրորդ համաշխարհային պատերազմն ընկած ժամանակահատվածում, ընդունվեցին տվյալ հիմնախնդրին վերաբերող միջազգային իրավական նաև այլ փաստաթղթեր, որոնց շարքում կարելի է առանձնացնել «Թմրամիջոցների արտադրության սահմանափակման և դրանց բաշխման կանոնակարգման մասին» 1931 թ. և «Թմրամիջոցների ապօրինի առևտրի մասին» 1936 թ. կոնվենցիաները²:

Հետպատերազմյան տարիներին թմրամիջոցների ապօրինի արտադրության և տարածման ծավալներն ավելի ընդլայնվեցին: Այդ իսկ պատճառով միջազգային հանրությունը ստիպված էր փոփոխություններ կատարել նախկինում ընդունված համաձայնագրերում և ստորագրել նորերը³:

Ներկայումս թմրամիջոցների ապօրինի շրջանառության (այդ թվում՝ մաքսանենգության) դեմ պայքարին վերաբերող հիմնական միջազգային փաստաթուղթը 1961 թ. Նյու Յորքում ընդունված «Թմրամիջոցների մասին» միասնական Կոնվենցիան է, որը 1972 թ. Արձանագրությանը համապատասխան կատարված փոփոխություններով և լրացումներով Հայաստանի Հանրապետության համար ուժի մեջ է մտել 1993 թ. հոկտեմբերի 13-ից⁴: Տվյալ փաստաթղթի հոդված 36-ի համաձայն՝ «Պահպանելով իր սահմանադրական սահմանափակումները, յուրաքանչյուր Կողմ ձեռնարկում է միջոցներ, որոնք կապահովեն, որ Կոնվենցիայի դրույթներին հակառակ թմրամիջոցների մշակումը, արտադրությունը, պատրաստումը, առանձնացումը, պահպանումը, առաջարկը, առևտրային նպատակներով առաջարկը, տարածումը, գնումը, վաճառքը, ցանկացած պայմաններով առաքումը, միջնորդությունը, ուղարկումը, ուղարկումը տարանցիկ երթուղով, ներմուծումն ու արտահանումը և որևէ այլ գործողություն, որը, Կողմերի կարծիքով, կարող է սույն Կոնվենցիայի դրույթների խախտում հանդիսանալ, սահմանվեն որպես պատժելի արարքներ, եթե դրանք կատարվել են կանխամտածված, և ապահովում է, որ լուրջ օրինախախտումները ենթակա լինեն համապատասխան պատիժների կիրառման, մասնավորապես՝ բանտարկության կամ ազատազրկման այլ միջոցի»: Ընդ որում, Կոնվենցիայի հոդված 1-ի դրույթներին համապատասխան, «ապօրինի շրջանառությունը» նշանակում է թմրամիջոցների մշակումը կամ վաճառահանումը՝ ի խախտումն Կոնվենցիայի դրույթների, իսկ

¹ Տե՛ս **Кисловский Ю. Г.** Контрабанда: история и современность. М., 1996, էջ 122:

² Տե՛ս **Василенко Е. В.** Нормативно-правовые основы сотрудничества государств по борьбе с контрабандой, էջ 114:

³ Տե՛ս **Кравцов Р. В., Лисаускайте В. В.** Контрабанда в международном праве, էջ 51:

⁴ <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=76214>:

«ներմուծումն» ու «արտահանումը»՝ թմրամիջոցների ֆիզիկական տեղափոխումը մեկ պետությունից մեկ այլ պետություն կամ նույն պետության մեկ տարածքից մեկ այլ տարածք: Փաստորեն, տվյալ փաստաթղթում «ապօրինի շրջանառություն» և «ներմուծում» ու «արտահանում» եզրույթները հստակ տարանջատված են:

Հետագայում, նոր տեխնոլոգիաների զարգացմանը զուգընթաց, ի հայտ եկան թմրեցնող նյութերի նոր տեսակներ՝ հոգեմետ և հոգեներզոցումն նյութերը, որոնք մարդու օրգանիզմի վրա նույն ազդեցությունը թողնելու հատկություն ունեն, ինչ որ թմրամիջոցները: Այդ հանգամանքով պայմանավորված՝ անհրաժեշտություն առաջացավ կանոնակարգելու նաև դրանց ապօրինի շրջանառության դեմ պայքարի ոլորտում միջազգային համագործակցության առանձնահատկությունները: Այսպես, 1971 թ. փետրվարի 21-ին Վիեննայում ընդունվեց «Հոգեմետ նյութերի մասին»¹ Կոնվենցիան, որը Հայաստանի Հանրապետության համար ուժի մեջ է մտել 1993 թ. դեկտեմբերի 12-ից: Նշված փաստաթուղթը ևս դրույթներ է պարունակում համապատասխան նյութերի ապօրինի շրջանառության և ներմուծման ու արտահանման պատժելիության վերաբերյալ, որոնք նույնանում են «Թմրամիջոցների մասին» 1961 թ. միասնական Կոնվենցիայի համանման իրավակարգավորումների հետ:

Ավելի ուշ՝ 1988 թ. դեկտեմբերի 20-ին, նույն Վիեննայում ստորագրվեց ՄԱԿ-ի «Թմրամիջոցների և հոգեմետ նյութերի ապօրինի շրջանառության դեմ պայքարի մասին» Կոնվենցիան, որը ևս Հայաստանի Հանրապետության համար ուժի մեջ է մտել 1993 թ. դեկտեմբերի 12-ից²: Տվյալ փաստաթղթի ընդունման նպատակն էր ստեղծել համապարփակ, առավել արդյունավետ և գործունակ միջազգային փաստաթուղթ, որը հատուկ ուղղված կլինի թմրամիջոցների և հոգեմետ նյութերի ապօրինի շրջանառության դեմ, և որում հաշվի կառնվեն հիմնահարցի տարբեր հայեցակետերն ընդհանրապես, և մասնավորապես նրանք, որոնք նախատեսված չեն թմրամիջոցներին և հոգեմետ նյութերին առնչվող գործող համաձայնագրերով:

Մաքսանենգության դեմ պայքարում միջպետական համագործակցության առումով կարևորվում են նաև պոռնկագրական բնույթի նյութերի ապօրինի տարածմանը հակազդելուն ուղղված քայլերը: Այս կապակցությամբ միջազգային իրավական առաջին փաստաթուղթը («Պոռնկագրական հրատարակությունների տարածման դեմ պայքարի մասին համաձայնագիր») ընդունվել է 1910 թ. մայիսի 4-ին Փարիզում³: Հետագայում՝ 1923 թ. սեպտեմբերի 12-ին, ժնևում ընդունվել է «Պոռնկագրական հրատարակությունների շրջանառության և դրանց առևտրի դեմ պայքարի մասին» Միջազգային կոնվենցիան⁴: Վերջինիս դրույթներին համապատասխան՝ պատժելի էին համարվում հետևյալ արարքները՝

- վաճառելու, տարածելու կամ հրապարակայնորեն ցուցադրելու նպատակով պոռնկագրական հրատարակություններ պատրաստելը կամ պահելը,
- նույն նպատակներով դրանք ներմուծելը, տեղափոխելը կամ արտահանելը, ինչպես նաև դրանք շրջանառության մեջ դնելը,

¹ <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=80561>:

² <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=80574>:

³ Собрание законов и распоряжений Рабоче-Крестьянского Правительства СССР. 1936. Отдел II. № 21, էջ 179:

⁴ Տե՛ս նույն տեղում:

– պոռնկագրական հրատարակություններ վաճառելը, տարածելը, հրապարակայնորեն ցուցադրելը կամ վարձույթով հանձնելը, եթե դա կատարվել է որպես արհեստ,

– նշված հրատարակությունները ձեռք բերելու հնարավոր ուղիները գովազդելը:

Տվյալ փաստաթուղթը վավերացրել են 63 պետություններ: ԽՍՀՄ-ը, որի կազմում էր նաև Հայաստանի Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետությունը, Կոնվենցիան վավերացրել է 1935 թվականին, և դրա դրույթներին համապատասխան ներպետական օրենսդրությամբ (Խորհրդային հանրապետությունների քրեական օրենսգրքերով) քրեական պատասխանատվություն է սահմանել պոռնկագրական բնույթի նյութերի տարածման համար:

Արվեստի ստեղծագործությունների, պատմական և մշակութային այլ արժեքների ապօրինի շրջանառության հիմնական պատճառն այն է, որ հատկապես ֆինանսատնտեսական հարաբերությունների ապակայունացման պայմաններում դրանց արժեքը կտրուկ աճում է, ինչն էլ զրավում է հանցավոր տարբեր տարրերի ուշադրությունը: Միևնույն ժամանակ, դրանց մաքսանենգությունը վնաս է պատճառում ոչ միայն առանձին պետությունների կամ ժողովուրդների, այլև միջազգային ողջ հանրության շահերին: Այդ իսկ պատճառով պետությունների կողմից մշակվել են նաև նշված արժեքների ապօրինի շրջանառությանը հակազդելուն ուղղված միջազգային-իրավական միջոցներ¹:

Համաշխարհային մշակութային ժառանգությունը, ինչպես հայտնի է, առավել վտանգվում է պատերազմների կամ զինված այլ ընդհարումների ժամանակահատվածներում: Հավանաբար հենց դա է պատճառը, որ այս կապակցությամբ միջպետական համագործակցության առաջին քայլերը կատարվել են պատերազմի ժամանակ մշակութային արժեքների պահպանության ուղղությամբ: Մասնավորապես, այս ոլորտի կարգավորմանը նվիրված առաջին բազմակողմ միջազգային-իրավական փաստաթղթերը «Ցամաքային պատերազմի օրենքների և սովորույթների մասին» Հաագայի 1899 թ. հուլիսի 29-ի և 1907 թ. հոկտեմբերի 18-ի կոնվենցիաներն են: Վերջիններիս դրույթներին համապատասխան՝ արգելվում է պատմական հուշարձանների, գեղարվեստական և գիտական ստեղծագործությունների բռնազավթումը, վնասումը կամ ոչնչացումը:

Հետագայում՝ 1954 թ. մայիսի 17-ին, ՅՈՒՆԵՍԿՈ-ի նախաձեռնությամբ նույն Հաագայում ստորագրվեց «Զինված ընդհարումների դեպքում մշակութային արժեքների պաշտպանության մասին» Կոնվենցիան, որը Հայաստանի Հանրապետության համար ուժի մեջ է մտել 1993 թ. դեկտեմբերի 5-ից²: Տվյալ փաստաթղթի հիմնական նպատակը զինված ընդհարման ժամանակ մշակութային արժեքների պահպանության և հարգման միջազգային իրավական մեխանիզմների կանոնակարգումն է:

Ավելի ուշ՝ 1970 թ. նոյեմբերի 14-ին, Հռոմում ընդունվեց «Մշակութային արժեքների ապօրինի ներմուծումը, արտահանումը և դրանց նկատմամբ սեփականության իրավունքի փոխանցումն արգելելու և կանխելու միջոցների մասին» Կոնվենցիան, որը նույնպես Հայաստանի Հանրապետության համար ուժի մեջ է մտել 1993 թ. դեկ-

¹ Տե՛ս **Боруславский М. М.** Международная охрана культурных ценностей. М., 1979, էջ 62:

² <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=75856>:

տեմբերի 5-ից¹: Վերջինս, ի տարբերություն նախորդների, կարգավորում է ոչ թե զինված ընդհարումների ժամանակ, այլ խաղաղ պայմաններում մշակութային արժեքների պահպանության հետ կապված հարցերը: Մասնավորապես, տվյալ Կոնվենցիայի հոդված 3-ի համաձայն՝ «Մասնակից պետությունների կողմից սույն Կոնվենցիային համապատասխան ընդունված դրույթներին հակառակ կատարվող մշակութային արժեքների ներմուծումը, արտահանումը և դրանց նկատմամբ սեփականության իրավունքի փոխանցումն ապօրինի է»:

Պետությունները միջազգային մակարդակում նաև տնտեսական մաքսանենգության տարածմանը հակազդելու որոշակի փորձեր են կատարել: Այսպես, 1925 թ. օգոստոսի 19-ին Հելսինգֆորսում մի շարք պետություններ (Գերմանիա, Շվեդիա, Դանիա, Ֆինլանդիա, Նորվեգիա, Լեհաստան, Էստոնիա, Լատվիա, Լիտվա և ԽՍՀՄ) ստորագրել են «Ալկոհոլային ապրանքների մաքսանենգության կանխարգելման մասին» Կոնվենցիան: Ընդ որում, տվյալ փաստաթղթի հեղինակները չեն բացահայտել դրանում օգտագործվող «մաքսանենգություն» եզրույթի բովանդակությունը, ինչը դժվար է արդարացված համարել: Մինչև ժամանակ Կոնվենցիայի մասնակիցները փաստում են, որ ալկոհոլային ապրանքների մաքսանենգությունը վտանգում է հասարակական բարեկեցությունը, և որ դրա դեմ անհրաժեշտ է պայքարել հնարավոր բոլոր միջոցներով, հատկապես՝ միջազգային համագործակցության շրջանակներում: Բացի դրանից, փաստաթղթում ամրագրված է Պայմանավորվող կողմերի ներպետական օրենսդրությամբ Կոնվենցիայի նպատակների իրականացմանը նպաստող դրույթների, այդ թվում՝ պատժամիջոցների նախատեսման պարտավորությունը²:

Դրամական միջոցների և վճարային այլ գործիքների կեղծումը կանխելու և դրա դեմ պայքարի արդյունավետությունը բարձրացնելու նկատառումներով 1929 թ. ապրիլի 20-ին ժնևում ստորագրվեց «Դրամական միջոցների կեղծման դեմ պայքարի մասին» Միջազգային կոնվենցիան: Տվյալ փաստաթղթի հոդված 3-ի համաձայն՝ նշված միջոցների կանխամտածված ներմուծմանն ուղղված գործողությունները՝ որպես քրեական հանցագործություն, պետք է պատժելի համարվեն և նախատեսվեն ներպետական օրենսդրությամբ³:

Այս առումով, սակայն, հարկ է նշել, որ տվյալ Կոնվենցիայի շատ դրույթներ հնացել են և չեն համապատասխանում ներկայիս պայմաններին: Մասնավորապես, դրանում նախատեսված են միայն թղթադրամ և մետաղադրամ հանդիսացող վճարային միջոցները: Մինչդեռ վերջին ժամանակներս բավականին լայն տարածում են ստացել նաև արժեթղթերի, չեկերի, ակրեդիտիվների և վճարային այլ գործիքների կեղծման դեպքերը: Բացի այդ, Կոնվենցիայով պատժելի է համարվում նշված միջոցների միայն ներմուծումը, իսկ նման մոտեցումը չի համապատասխանում ո՛չ քննարկվող հանցագործության բնույթին, ո՛չ էլ դրա վտանգավորության աստիճանին: Այնուամենայնիվ, միջազգային իրավական տվյալ փաստաթուղթը մինչ օրս կարևոր դերակատարություն ունի կեղծ փողերի շրջանառության դեմ պայքարի գոր-

¹ <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=75863>:

² Сборник действующих договоров, соглашений и конвенций, заключенных с иностранными государствами. Вып. V. М., 1930, էջ 46:

³ St`u **Карпец И. И.** Преступления международного характера. М., 1979, էջ 140:

ծում, իսկ դրանում առկա բացթողումները լրացվում են միջպետական երկկողմ ու բազմակողմ այլ համաձայնագրերով և ներպետական օրենսդրությամբ¹:

Այսպիսով, չնայած մաքսանենգությունը՝ որպես միջազգային բնույթի հանցագործություն, հայտնի է շատ վաղուց, դրա միջազգայնորեն ընդունված միասնական հասկացության սահմանում, այնուամենայնիվ, գոյություն չունի: Նման սահմանումներ հիմնականում տրված են ներպետական օրենսդրական ակտերում, որոնք, սակայն, աչքի են ընկնում բազմազանությամբ: Ուստի քննարկվող երևույթի դեմ պայքարի արդյունավետության բարձրացման տեսանկյունից կարևորում ենք մաքսանենգության միասնական և համապարփակ հասկացության սահմանումը միջազգային իրավական համապատասխան փաստաթղթում:

Միևնույն ժամանակ հարկ է նշել, որ մաքսանենգության և դրա առանձին դրսևորումների դեմ պայքարի ուղղությամբ միջպետական համագործակցությունն իրականացվում է նաև տարածաշրջանային մակարդակով: Տվյալ դեպքում հիմնականում գործում են ընդհանուր բովանդակությամբ պայմանագրեր, որոնք ուղղված են միջազգային բնույթի բազմաթիվ հանցագործությունների (այդ թվում՝ մաքսանենգության) դեմ պայքարին և կարգավորում են դրանց բացահայտմանն ու քննությանը վերաբերող միջպետական համագործակցության հարցերը (հանցանք կատարած անձանց արտահանձնումը, ապացուցողական բազայի ձևավորմանն աջակցելը և այլն): Նման փաստաթղթերի թվին են դասվում, օրինակ՝ «Հանձնման մասին» 1957 թ.², «Քրեական գործերով փոխադարձ օգնության մասին» 1959 թ.³ և «Քրեական գործերով վարույթների փոխանցման մասին» 1972 թ.⁴ եվրոպական ու «Քաղաքացիական, ընտանեկան և քրեական գործերով իրավական օգնության ու իրավական հարաբերությունների մասին» Քիշնևի՝ ԱՊՀ մասնակից պետությունների 2002 թ.⁵ կոնվենցիաները, ինչպես նաև «Հանցավորության դեմ պայքարում Անկախ Պետությունների Համագործակցության մասնակից պետությունների համագործակցության մասին» 1998 թ.⁶, «Սևծովյան տնտեսական համագործակցության մասնակից պետությունների կառավարությունների միջև հանցավորության և հատկապես դրա կազմակերպված ձևերի դեմ պայքարի բնագավառում համագործակցության մասին» 1998 թ.⁷, «Թմրամիջոցների, հոգեներգործող նյութերի և բաղադրիչների ապօրինի շրջանառության դեմ պայքարում Անկախ Պետությունների Համագործակցության մասնակից պետությունների համագործակցության մասին» 2001 թ.¹ «Հրազե-

¹ Ст' у Ромашев Ю. С. Международное правоохранительное право. М., 2010, էջ 202:

² <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=81171>, ՀՀ համար ուժի մեջ է մտել 2002թ. ապրիլի 25-ից:

³ <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=81172>, ՀՀ համար ուժի մեջ է մտել 2002թ. ապրիլի 25-ից:

⁴ <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=24483>, ՀՀ համար ուժի մեջ է մտել 2005թ. մարտի 18-ից:

⁵ <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=24598>, ՀՀ համար ուժի մեջ է մտել 2005թ. փետրվարի 19-ից:

⁶ <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=83645>, ՀՀ համար ուժի մեջ է մտել 2001թ. ապրիլի 19-ից:

⁷ <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=81232>, ՀՀ համար ուժի մեջ է մտել 2000թ. դեկտեմբերի 2-ից:

¹ <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=83899>, ՀՀ համար ուժի մեջ է մտել 2001թ. նոյեմբերի 8-ից:

նի, ռազմամթերքի, պայթուցիկ նյութերի և պայթուցիկ սարքերի անօրինական պատրաստման և շրջանառության դեմ պայքարում Անկախ Պետությունների Համագործակցության մասնակից պետությունների համագործակցության մասին» 2008 թ.¹ համաձայնագրերն ու «Մաքսային Միության մաքսային սահմանով կանխիկ դրամական միջոցների և (կամ) դրամական գործիքների տեղափոխման ժամանակ հանցավոր ճանապարհով ստացված եկամուտների օրինականացմանը (լվացմանը) և ահաբեկչության ֆինանսավորմանը հակազդելու մասին» 2011 թ.² պայմանագիրը և այլն:

Այսպես, օրինակ՝ «Հանցավորության դեմ պայքարում Անկախ Պետությունների Համագործակցության մասնակից պետությունների համագործակցության մասին» 1998 թ. նոյեմբերի 25-ի համաձայնագրի հոդված 2-ի համաձայն՝ «Կողմերը համագործակցում են հանցագործությունների կանխման, խափանման, հայտնաբերման, բացահայտման և քննության գործում, հատկապես հետևյալ արարքների. 1) անձի կյանքի և առողջության, ազատության, պատվի և արժանապատվության դեմ հանցագործությունների, 2) զենքի, զինամթերքի, պայթուցիկ և թունավոր նյութերի ու պայթուցիկ սարքերի, ինչպես նաև միջուկային ու ռադիոակտիվ նյութերի անօրինական շրջանառության, միջազգային ահաբեկչության, բանդիտիզմի, պատանդների վերցման, 3) թմրամիջոցների, պրեկուրսորների և հոգեներգործուն նյութերի անօրինական շրջանառության, 4) տնտեսական գործունեության ոլորտում հանցագործությունների, այդ թվում՝ հարկման, հանցավոր գործունեությունից ստացված եկամուտների օրինականացման (լվացման), մաքսանենգության, դրամի և արժեթղթերի կեղծման, 5) սեփականության դեմ հանցագործությունների, այդ թվում՝ ավտոտրանսպորտային միջոցների հափշտակման և դրա հետ կապված անօրինական գործողությունների, 6) մարդկանց առևտրի և երրորդ անձանց կողմից պոռնկության շահագործման, 7) մշակութային և պատմական արժեքների անօրինական շրջանառության, 8) էկոլոգիական հանցագործությունների, 9) անօրինական միգրացիայի»: Ընդ որում, վերը թվարկված հանցավոր արարքների շարքում մաքսանենգության հատուկ մատնանշումը, կարծում ենք, վկայում է այդ հանցագործության դեմ միջպետական համագործակցության շրջանակներում պայքարելու անհրաժեշտությունն ընդգծելու մասին:

Հարկ ենք համարում նշել նաև, որ մքասանենգության դեմ պայքարում տարածաշրջանային համագործակցության առումով Հայաստանի Հանրապետության համար հատկապես կարևորվում է Եվրասիական տնտեսական միությանը (ԵՏՄ) անդամակցությունը: Վերջինս միջազգային իրավասուբյեկտությամբ օժտված տարածաշրջանային տնտեսական ինտեգրման միջազգային կազմակերպություն է, որը հիմնադրվել է Եվրասիական տնտեսական միության մասին 2014 թ. մայիսի 29-ին Ռուսաստանի Ղազնության, Ղազախստանի Հանրապետության և Բելառուսի Հանրապետության նախագահների կողմից ստորագրված Պայմանագրով:¹ ԵՏՄ-ին

¹ <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=90351>, ՀՀ համար ուժի մեջ է մտել 2013թ. նոյեմբերի 11-ից:

² <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=95242>, ՀՀ համար ուժի մեջ է մտել 2015թ. հունվարի 2-ից:

¹ <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=95272>:

2014 թ. հոկտեմբերի 10-ին կնքված պայմանագրով¹ միացավ Հայաստանի Հանրապետությունը, իսկ նույն թվականի դեկտեմբերի 23-ին կնքված պայմանագրով²՝ Ղրղզստանի Հանրապետությունը³:

Հանցավորության (մասնավորապես՝ մաքսանենգության) դեմ պայքարի առումով հատկապես կարևորվում են ԵՏՄ շրջանակներում ընդունված հետևյալ միջազգային իրավական փաստաթղթերը՝ «Մաքսային միության մաքսային օրենսգրքի մասին» 2009 թ. նոյեմբերի 27-ին Մինսկում ընդունված Պայմանագիրը⁴, «Մաքսային միության անդամ պետությունների մաքսային մարմինների միջև քրեական գործերով և վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ գործերով իրավական օգնության և փոխգործակցության մասին» 2010 թ. հուլիսի 5-ին Աստանայում ստորագրված Համաձայնագիրը⁵, «Մաքսային միության և Մաքսային միության անդամ պետությունների մաքսային օրենսդրության խախտումների համար քրեական և վարչական պատասխանատվության առանձնահատկությունների մասին» 2010 թ. հուլիսի 5-ին Աստանայում ընդունված Պայմանագիրը⁶, ինչպես նաև «Մաքսային միության մաքսային տարածքով թմրամիջոցների, հոգեներգործուն (հոգեմետ) նյութերի և դրանց արեկուրտրների տեղափոխման կարգի մասին» 2013 թ. հոկտեմբերի 24-ին Մինսկում ստորագրված Համաձայնագիրը⁷:

Մինևս նույն ժամանակ հարկ է նշել, որ մաքսանենգության դեմ պայքարը միջպետական համագործակցության շրջանակներում իրականացվում է նաև երկկողմ համաձայնագրերի հիման վրա: Նշված համագործակցությունը կանոնակարգող միջազգային իրավական փաստաթղթերի շարքում կարելի է առանձնացնել հետևյալները՝ «Հայաստանի Հանրապետության և Ռումինիայի միջև քաղաքացիական և քրեական գործերով իրավական օգնության մասին» 1996 թ. մարտի 25-ի Պայմանագիրը⁸, «Հայաստանի Հանրապետության և Հունաստանի Հանրապետության միջև քաղաքացիական, ընտանեկան և քրեական գործերով իրավական օգնության մասին» 2000 թ. նոյեմբերի 21-ի Համաձայնագիրը⁹, «Հայաստանի Հանրապետության և Լիտվայի Հանրապետության միջև քաղաքացիական, ընտանեկան և քրեական գործերով իրավական օգնության և իրավական հարաբերությունների մասին» 2003 թ. սեպտեմբերի 15-ի Պայմանագիրը¹⁰, «Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության և Լեհաստանի Հանրապետության Կառավարության միջև հանցավորության դեմ պայքարում համագործակցության մասին» 2004 թ. սեպտեմբերի 6-ի Համաձայ-

¹ <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=95214>:

² <https://docs.eaeunion.org/sites/storage1/Lists/Documents/>:

³ Եվրասիական տնտեսական միության զարգացման ժամանակագրությունն առավել մանրամասն տես՝ ԵՏՄ համացանցային պաշտոնական կայք-էջում՝ <http://www.eaeunion.org/>:

⁴ <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=95273>, ՀՀ համար ուժի մեջ է մտել 2015թ. հունվարի 2-ից:

⁵ <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=95289>, ՀՀ համար ուժի մեջ է մտել 2015թ. հունվարի 2-ից:

⁶ <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=95290>, ՀՀ համար ուժի մեջ է մտել 2015թ. հունվարի 2-ից:

⁷ <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=95244>, ՀՀ համար ուժի մեջ է մտել 2015թ. հունվարի 2-ից:

⁸ <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=18511>:

⁹ <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=24083>:

¹⁰ <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=24822>:

նագիրը¹, «Հայաստանի Հանրապետության և Իրանի Իսլամական Հանրապետության միջև քաղաքացիական և քրեական գործերով իրավական համագործակցության մասին» 2006 թ. հուլիսի 5-ի Համաձայնագիրը², «Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության և Եգիպտոսի Արաբական Հանրապետության Կառավարության միջև՝ հանցավորության դեմ պայքարի ոլորտում համագործակցության մասին» 2007 թ. ապրիլի 15-ի Համաձայնագիրը³, «Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության և Լատվիայի Հանրապետության Կառավարության միջև ահաբեկչության, կազմակերպված հանցավորության և թմրամիջոցների, հոգեմեդիկամենտների ու դրանց բաղադրատարրերի ապօրինի շրջանառության և այլ հանցագործությունների դեմ պայքարում համագործակցության մասին» 2009թ. դեկտեմբերի 10-ի Համաձայնագիրը⁴ և այլն:

Ընդ որում, վերը նշված բոլոր դեպքերում խոսքը հանցավորության և դրա առանձին տեսակների (այդ թվում՝ մաքսանենգության) դեմ պայքարի ոլորտում համագործակցությանն ուղղված՝ համապատասխան պետությունների մտադրությունների հռչակման մասին է: Այսպես, օրինակ՝ «Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության և Եգիպտոսի Արաբական Հանրապետության Կառավարության միջև՝ հանցավորության դեմ պայքարի ոլորտում համագործակցության մասին» 2007 թ. Համաձայնագրի հոդված 2-ի համաձայն՝ «Կազմակերպված հանցավորության դեմ պայքարում Կողմերը պետք է իրենց ազգային օրենսդրությանը և սույն Համաձայնագրին համապատասխան. (...) 3. Փոխանակեն տեղեկատվություն և տվյալներ, ինչպես նաև իրականացնեն համատեղ միջոցառումներ կազմակերպված հանցավորության դեմ պայքարն ապահովելու նպատակով. հիշյալ աշխատանքները կիրականացվեն, մասնավորապես, հետևյալ ոլորտներում՝ ա) զենքերի, զինամթերքի, ինչպես նաև բոլոր տեսակի պայթուցիկների մաքսանենգ փոխադրում և ապօրինի վաճառք, բ) կորած կամ գողացված ճանապարհատրանսպորտային միջոցներ (բոլոր տեսակի), գ) մշակութային և պատմական արժեք ներկայացնող առարկաների, թանկարժեք քարերի և մետաղների մաքսանենգ փոխադրում, դ) ինքնությունը հաստատող փաստաթղթերի ցանկացած տեսակի կեղծում, ե) արժեթղթերի, թղթադրամների, վարկային քարտերի և այլ արժեքավոր իրերի կեղծում և դրամանենգություն, զ) անօրինական միգրացիա, մարդկանց առևտուր, մարդկային օրգանների անօրինական վաճառք, է) ահաբեկչություն»:

Ամփոփելով քննարկվող հիմնախնդիրները՝ կարելի է եզրակացնել, որ մաքսանենգության համար պատասխանատվության միջազգային իրավական կարգավորումը բնութագրվում է հետևյալ առանձնահատկություններով.

– Ներկայումս գոյություն չունի դրա դեմ պայքարը կարգավորող առանձին միջազգային իրավական համակողմանի փաստաթուղթ: Դրան առնչվող իրավակարգավորումներն արտացոլված են միջազգային տարբեր պայմանագրերում, որոնք վերաբերում են թմրանյութերի, զենքի, մշակութային արժեքների, կեղծ դրամական միջոցների, պոռնկագրական բնույթի նյութերի, ակոհոլային արտադրանքի և մի

¹ <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=24791>:

² <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=55929>:

³ <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=77793>:

⁴ <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=64705>:

շարք այլ ապրանքների, առարկաների ու նյութերի ապօրինի ներմուծման կամ արտահանման դեմ պայքարին:

– Չնայած մաքսանենգությունը՝ որպես միջազգային բնույթի հանցագործություն, հայտնի է շատ վաղուց, դրա միջազգայնորեն ընդունված միասնական հասկացության սահմանում ևս գոյություն չունի: Համապատասխան սահմանումներ հիմնականում տրված են ներպետական օրենսդրական ակտերում, որոնք, սակայն, աչքի են ընկնում բազմազանությամբ և առաջացնում տարամեկնաբանություններ: Ուստի քննարկվող երևույթի դեմ պայքարի արդյունավետության բարձրացման տեսանկյունից կարևորվում է մաքսանենգության հասկացության միասնական և համապարփակ սահմանումը միջազգային իրավական համապատասխան փաստաթղթում:

– Ռազմական մաքսանենգության դեմ պայքարի գլխավոր նպատակը ոչ թե որոշակի պետության մաքսային սահմանով ապրանքների ապօրինի տեղափոխման կանխումն է, այլ զինված ընդհարումների ժամանակ չեզոք պետությունների վարվելակերպի սահմանված կանոնների խախտման խափանումը: Հետևաբար, մաքսանենգության տվյալ տեսակը ոտնձգում է ոչ թե տնտեսական, սոցիալական և մշակութային նորմալ հարաբերությունների, այլ հակամարտող կողմերի պաշտպանունակության դեմ:

– Մաքսանենգության դեմ պայքարում միջպետական համագործակցությունն իրականացվում է նաև երկկողմ համաձայնագրերի հիման վրա: Ընդ որում, դրանց պարագայում խոսքն ընդամենը հանցավորության և դրա առանձին տեսակների (այդ թվում՝ մաքսանենգության) դեմ պայքարի ոլորտում համագործակցությանն ուղղված՝ համապատասխան պետությունների մտադրությունների հռչակման մասին է:

МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА КОНТРАБАНДУ

Гор Мирзоян

Аспирант кафедры уголовного права ЕГУ

В статье рассматриваются основы международно-правового сотрудничества государств, направленного на борьбу с контрабандой. В данном контексте в историческом аспекте представлены этапы принятия международных договоров по отдельным видам контрабанды.

На основе результатов собственного исследования, автор анализирует трактовку в международном праве понятия таможенного правонарушения, в том числе контрабанды. Кроме того, обращено внимание особенностям регионального и двустороннего сотрудничества в деле борьбы с контрабандой.

INTERNATIONAL LEGAL REGULATION OF RESPONSIBILITY FOR SMUGGLING

Gor Mirzoyan

Post-graduate Student of the YSU Chair of Criminal Law

The frameworks of states cooperation under international law for prevention of smuggling are discussed in this paper. In this context, historically the stages of acceptance of international agreements on certain types of smuggling are represented.

After analyzing the materials of research the special attention of author is given to the interpretation of the concept of a customs offence in international law, including contraband. In addition, the attention is paid to the regional and by-lateral cooperation for prevention of smuggling.

Բանալի բառեր – մաքսանենգություն, ռազմական մաքսանենգություն, զենքի մաքսանենգություն, պոռնկագրական հրատարակությունների մաքսանենգություն, թմրամիջոցների մաքսանենգություն, մշակութային արժեքների մաքսանենգություն, կեղծ դրամական միջոցների մաքսանենգություն, ալկոհոլի մաքսանենգություն:

Ключевые слова – международно-правовой договор, контрабанда, военная контрабанда, контрабанда оружия, контрабанда порнографических изданий, контрабанда наркотиков, контрабанда культурных ценностей, контрабанда поддельных денежных знаков, контрабанда алкогольных товаров.

Key words – international legal treaty, smuggling, military smuggling, smuggling of arms, smuggling of porn, drug smuggling, smuggling of cultural values, smuggling of false currency notes, smuggling of alcoholic goods.